

A SZEGEDI FIATALOK MŰVÉSZETI KOLLÉGIUMA¹

A MAI MAGYAR SZELLEMI ÉLET sajátos öntudatosodási irányát, küzködését mutatják azok a viták, valló mások, melyek akár a nemzedékek oly régi s ma annyira aktuális kérdését feszegetik, akár az ú. n. jobb- és baloldali irodalom ütközőpontjairól, egyezéseiről vagy az elefántcsonttorony jogosultságáról szólnak. A látszólag különféle irányultságú problémák végtére is közös csomópontba futnak össze, helyesebben ugyanattól a lelki motívumtól kapnak ösztönzést: a vitákban résztvevő sokfajta lap, irodalmi és művészi társaság saját generációs és az ebbe foglalható szociális és művészi állásfoglalása igazságát akarja önmaga előtt és másokkal szemben tisztázni. Fájdalmas azonban hogy ez az Önvizsgálatra törekvés nem az objektív megismerés útjait járja, hanem minden gesztusában, támadásában éppúgy mint védekezésében erősen szubjektív, apologetikus. Másik jelentős hibája ennek az öntudatosodási folyamatnak, hogy lényegében negatív jellegű, mert az előtte járt vagy a vele szemben álló felfogásokkal való leszámoláshoz tér mindig vissza, önmagukat, szellemiségüknek alkátát inkább a támadó: negatív kritikai jegyek alkotják meg azokon az általános elveken túl, amelyek majdnem minden mai egyesülésnek kereteiben elférnek. (Ez általános elveket csak a politikai felfogásnak egészen határozott hangsúlyozása tudja színezní, egyéníteni egynémely esetben, ami azonban természetesen beleüleszkedik a ma közismert politikai kategóriák valamelyikébe.)

A húszévesek generációját (ez alatt a 20 és 30 év közöttiek nemzedékét értem) emellett még a belső önállóság hiánya is jellemzi. Bár épp e fiataloknál a generációs gőg nagyon is fejlett, a generációs öntudat még nem finomult annyira, hogy ideológiájukat önállóan, az előbbi nemzedékek irányítása, biztatása nélkül fejezzék ki. Ha az újonnan induló és hamarosan megszűnő irodalmi lapokat figyeljük — akár a napilap harcosabb, elevenebb formáját öltik fel, akár a folyóiratnak igényesebb külsejében jelentkeznek —, szemünkbe ötlük, hogy fiatal folyóirat, irodalmi szemle pl. Karinthy Frigyes, Tamási Áron stb. útmutató szárnyai alatt kezdi meg harcát. S így történhetik meg az is, hogy a legfiatalabbak lapjában elférnek a 40—50 évesek nemzedékéből valók éppúgy, mint a fiatal és ismeretlen, tehetséges és tehetségtelen írók.

¹ A szegedi „húszévesek“ önálló kulturális munkájáról számol be itt, szinte vallomásszerűen, e társaság egyik tagja. A szerk.

Sokszor még a generációs célkitűzés sem pontosan meghatározott e vitákban. Akadt olyan cikkíró, aki érdekkeltő tanulmányban bizonygatta, hogy a harmincéveseknek generációs feladata a humanitás gondolatának ápolása és átmentése e barbár időkben. Nos, ez a feladat önmagában nem jelentheti a harmincévesek megkülönböztető jegyét s a megoldást nemcsak tőlük várhatjuk. Hiszen a humanitásnak ez a buzgó szolgálata, őrzése volt élménye és szándéka Babits Mihálynak és nemzedéke jobbainak is a világháború zajlásában s e barbár békében is. S mint ahogy a húszévesek nemzedéke sem akarja tagadni, figyelmen kívül hagyni európai kultúránk eddigi gazdag eredményeit, ha munkatervébe ezenfelül még más teendőket is sorol. Sőt az sem áll, hogy maguk a harmincévesek — mondjuk egy Illyés Gyula, Tamási Áron, Németh László — megelégednének pusztán ezzel a feladattal, amelynek nemességét, minőségi értékét ki sem vonhatná kétségbe.

A megkülönböztető jegyek laza bizonytalansága, a szervezkedések hirtelen kimúlása és eredménytelensége csak azt bizonyítják, hogy a nemzedékek, irodalompolitikai pártok eddig még nem tudták (vagy nem merték) tárgyilagosan és határozottan kifejezni egyéniségüket, szándékaikat. Szemléletük épp olyan bizonytalan és rendszertelenül összefonódott heterogén elemekből alakult, mint amilyen hézagos és módszertelen a munkatervük is. Hálátlan feladat ennek a pár bíráló jellegű sornak a megírása bevezetőképpen egy ismertetéshez, mely a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumáról, tehát szintén egy fiatal művészcsoporthoz törekvéseiről és szemléletéről szól. Ez a bevezetés nem akarja magában hordani már a priori az ítéletnek, értékelésnek szempontjait, s tudja azt is, hogy kritikai megjegyzései közé nem vehette fel azoknak a becsületes, sokszor tragikusan meddő és elszánt törekvéseknek méltatását, amelyek a sikertelen kísérletek és végig nem gondolt eszmélkedések között húzódnak meg. Mégis lelkiismereti kérdésnek kell tartanunk, hogy az ilyen célú vizsgálódások alkalomával őszintén és a tiszta kritika hangján szólaljunk meg s ne a helyeslő hallgatás vagy dicsérő frázisok jól bevált irodalompolitikai eszközeivel éljünk.

A szegedi fiatalok Művészeti Kollégiuma eddig még különben sem mondta ki nyilvánosan, a szokásos manifesztumok formájában vélekedését a mai magyar szellemi élet e szeszélyes, feltűnő, elmúló törekvéseiről és saját szemléletéről, munkásságáról sem igyekezett összefoglaló vallomást tenni. Mások kísérletezéseivel szemben, akiknél a pozitívum inkább az ellenfelekről mondott kritikában nyilatkozott meg s önmagukról ily módon negative nyilatkozatok csupán, — a Művészeti Kollégium inkább a munka és alkotás pozitív módján igyekezett kifejezni a maga elveit és törekvéseit. Az Önkifejtésnek ezt a pozitív útját választotta tehát s a többi, tőle eltérő mozgalmakról hallgatagon, a kiadványok, előadások és viták szellemében benne-rejlő módon nyilatkozott meg.

MOST ADÓDOTT ELŐSZÖR ALKALOM, hogy a Művészeti Kollégium ismertesse szemléletformáját, eddigi munkásságát és

további munkatervét: a felelősség- és szeméremérzet éppúgy fel-támad e pillanatban, mint az az objektív kritikai szellem, amellyel eddig figyeltük a nemzedékek és pártok csatározását. Önkényte-lenül vetődik fel tehát már a fogalmazás kezdeti pillanatában a kérdés: van-e jogosultsága annak, hogy a Művészeti Kollégium egyik tagja ismertesse ezt a sajátos jellegű, magánosan álló vidéki egyetemi moz-galmat? Hiszen könnyen érthető — és ez a vallomás nem is titkol-ható el —, hogy egyesülésünk szervezetről, szemléletünk kialakulásá-ról, munkásságunkról csak a szeretetnek, együttérzésnek mélyről fakadó hangján szólhatunk. De nem jelenti-e a szimpátiának ez a teljessége egyúttal az igazságnak eltorzítását is? Nem mentegetődzünk-e ott, ahol a hibáink nyilvánvalóak s jelentőségükben nem túlméretezettek-e értékelő szempontjaink? E kérdés elől nem akar kitérni e tanulmány úgy, hogy hivatkozik arra a filozófusra, aki szerint objektív megismerés szimpátia nélkül nem is lehetséges: igyekszik majd ismertetésének becsületességével, kendőzetlenségével eleve elhárítani ezt a gyanút.

Buday György, a társaság tagja írja tanulmányában,¹ hogy a Művé-szeti Kollégium szellemi úton igyekezett kifejtetni és önmagában tovább-építeni azokat az élményeket, néprajzi, szociográfiai kutatásainak azt a gazdag anyagát, amelyet az agrársettlemment munkavégzése hozott. Az agrársettlemmentnek gyakorlati és gyűjtő jellegű munkás-sága, a kiszállások és előadások, szociográfiai és ethnográfiai gyűjtés közben adódott tanulságok élmények szinte kényszerítő erővel kíván-ták a Művészeti Kollégium megszületését, hogy pontosan megformu-lázhassuk ennek a munkának, a gyűjtött anyagnak és szerzett élmé-nyeknek szellemi, művészeti és tudományos értelmét. Az agrársettlemment munka a fejlődés során maga is lényegesen alakult, érdeklődé-sünk átfőmálódott, állásfoglalásunk tudatosodott: a pusztán érzelmi érdeklődésből, a nép lelkendező szeretetéből — népismeret, szociális érdeklődés lett, amely a jókedvű nóták, színes szöttesek megett a nyomorúság vergődését, a paraszti élet agyonsujtottságát is meglátta és okai után kutatott. Amint ennek az újabb és reális néplátásnak a következéseit levonta szociológiai és társadalompolitikai téren az agrársettlemment, ugyanúgy reális és belső szemléleti kifejezésére jutott el ennek a sokféleképpen értelmezett osztálynak művészeti síkban is. Természetszerűen alakult tehát ennek a speciális feladatnak a meg-oldására az agrársettlemment művésztagjaiból a Művészeti Kollégium.

Az agrársettlemmentnek életrehívó és a belső fejlődés irányát meg-szabó szerepe mellett még egy lényeges komponensről kell megemlé-keznünk, amely szintén jelentősen determinálta a Művészeti Kollé-gium alkatát. Már az agrársettlemment mozgalom indulása után hama-rosan s ezzel a munkával párhuzamosan kísérleteztünk azzal, hogy az agrársettlemment szociális tevékenysége mellett még tudományos, művészeti aspirációinkat is kifejezzük. Természetes, hogy a folyóirat vagy napilap alakjában megjelenő irodalmi szemle kiadása mint meg-nyilatkozási lehetőség nálunk is felmerült, s szenvedélyes viták szülője

¹ Buday György, Az agrársettlemment mozgalom, Társadalompolitikai Füzetek 1933. III. i—3. szám.

lett: de e vitákban egyre inkább kidomborodott, hogy a szükségképpen efemer jelentőségű lapalapítás nem lehet komoly eszköz és kívánatos cél. Érthető az is, hogy a kezdeti stádiumban nemhogy az egységes elvek, vezető célgondolat, de a forma és szervezet problémái is bizonytalanok s nagyjában hasonlóak a vázolt s megbírált egyéb kísérletekhez. Hogy a tervezetéseknek, felvetődő eszméknek sorsa nem az elkallódás és pár alkalomszerűen, esetről-esetre összevarrogatott folyóirat-szám lett, annak oka jórészen a vidéki egyetem sajátos levegőjében, helyzeti előnyeiben és hátrányaiban keresendő. A vidéki egyetem — ez esetben a szegedi — a város adottságainál fogva nem nyújthat oly változatos, egészen eltérő lehetőségekkel kecsegtető művészi, irodalmi életet, mint a főváros, ahol az állandóan hullámzó, át- meg átcsoportosuló szervezkedésekben (itt most természetesen csak a fiatalokról esik szó) szinte a legellentétebb csoportok között is megtalálható az átmenet bárki számára. A Művészeti Kollégium 15 tagjának számolnia kellett az egyetlen lehetséges egyesülés alapfeltételével, ha csak nem akarta munkásságát a különböző bajtársi egyesületek más célkitűzésű kereteiben szétoldani. Az egymásrautaltságnak ez a külső kényszere a másik összepántoló erő, amely a szolidaritásnak később még jellemző magatartását alakította ki. De egyetemünknek külső, a formát szinte kényszerítően alakító hatásán kívül — amint az agrársettlemennek is a vidéki egyetem helyzete: a környező tanyák, falvak szociális körülményei, népi sajátosságai adták az inspirációt, a munkaösztönt — még a tartalomra, a munkamódszerre is befolyással volt. Nem akar ez az írás a vidéki egyetem apológiája lenni, a kis vidéki német egyetem példáját sem akarja felhozni, ahol a csend burája alatt nyugodtban és szervezesebben fejlődhetik akár tudós, akár művészegyéniség. De bizonyos, hogy a vidéki magyar egyetem nekünk a csendes, mélybehúzó munka mellett egy nagy magyar élmény átélését tette lehetővé, amely a romantikus néplátás áradó lelkesedéséből komoly és tudatos szociális felelősségérzéssé, szeretetté formálódott. Ezt az élményt adataival, munkás kiszállásaival ébrentartotta az agrársettlement, s ez ad sajátos színt a Művészeti Kollégiumnak: a fametszetekben éppúgy elárad, mint ahogy kizendül egyetlen kiadott verseskönyvünk igaz emberi páthoszából, a tanulmányok, folklórkönyv objektív, érzelmileg elfogulatlan, szociális háttérű tónusa mögül.

RÖVIDEBBEN FELELHETÜNK a Művészeti Kollégium szerkezetére vonatkozó kérdésekre. Nem volt szándékunk valami merev és sok tisztséggel, címmel ellátott egyesületet szervezni. A négy tisztviselő szerepe és jelentősége pusztán gyakorlati, hogy az elkerülhetetlen adminisztratív és jogi ügyekben intézkedjék. Számukra ez csak munkatöbbletet, de nem megkülönböztetett helyzetet jelent. Az is ellenkezett felfogásunkkal, hogy vallási kizárólagosság alapján szervezzük meg egyesülésünket, ilyen irányú kikötésekről eleve lemondunk. Teljesen gyakorlati jellegű működési szabályzatunk megengedi ugyan, hogy ha a kollégium jónak látja, új tagokat is vegyen fel, erre azonban eddig, megalakulása óta (mikor is alapító tagjait titkos szavazással választotta meg) nem szánta rá magát.

Sokkal bonyolultabb és nehezebben megoldható probléma a Művészeti Kollégium számára a munka pénzügyi fedezetének megteremtése. Minthogy semmi „alaptőke“ nem áll rendelkezésünkre, a kiadványokra gyűjtött előfizetések és az ezenfelül kelendő könyveink biztosítják — úgy, ahogy — a könyvkiadással és a hivatalos helyiség fizetésével (minthogy nekünk az egyetemen nincs helyiségünk), az adminisztrációval járó súlyos kiadásokat. Az egyetem tárgyilagosan és figyelemmel kíséri munkásságunkat s az egyetem Barátainak Egyesülete jelentékenyen segített két kiadványunk sorsán. Egyébként eddig sem hivatalos segílyt, sem magánjellegű adományt sehonnan nem kaptunk.

Hogy ismételésekbe ne essünk, csak egész röviden jelezzük itt azt a munkaprogramot, amely a Művészeti Kollégium élet-tartalmát teszi. Kifelé ez három úton nyilatkozik meg: a kiadványok, vitaelőadások és kiállítások útján. Eddig nyolc könyvet adtunk ki, amelyek a kollégium tagjainak sajátos érdeklődését s a kollégium egységes szellemét egyaránt dokumentálták: fametszetkönyv, formatorténeti, irodalomtudományi, a színjátszás problémáival foglalkozó tanulmányok, verseskötet, néprajzi gyűjtés anyagának egy része foglal helyet e sorozatban, amelyet még kiegészít a sajtó alatt lévő, a tanyai és városi élet párhuzamát kimutató fotókönyv. A vitaelőadások pedig az előszó közvetlenebb módján igyekeztek kialakítani, tisztázni és kifejtetni a Művészeti Kollégium szellemét. Ezeket az előadásokat munkások éppúgy látogatták, mint az egyetemi hallgatók és a város érdeklődő intelligenciája. Az elmúlt télen Szegeden rendezett városkiállításon a Művészeti Kollégium is résztvett szocio-fotó anyagával, tipográfiai és színháztörténeti anyagával és Buday György grafikai munkáival.

Ingerlőbb feladat jellemezni azt a kollektív jellegű szemléletformát, amelyet a Művészeti Kollégium tagjai pár évnek megtermékenyítő ideje alatt kialakítottak. Ennek a szemléletformának kibontakozása természetesen nem előre megadott terv szerint fejlődött, hanem lassan, eleinte észrevétlenül az együttműködésnek, az állandó közös problémafelvetésnek és az egyazon élményeknek nevelő hatása alatt. Csak később, talán egy éve, hogy gondolkozásunk közös elemei szinte rendszerbefoglalhatók s egyben tudatos életformát jelentenek számunkra, amely úgy áll előttünk, mint határérték. Jelenti ez a kiépült szemléletforma azt a normatív értéket, amelyet közösségünk megvalósítani, élni akar.

Szemléletformánk értelmi, intellektuális jellegű komponense: állandó és érzelmi ösztönzésektől ment objektivitásra törés. Merőben idegen előttünk az ítélkezésnek megfellebbezhetetlen, fiatalos gőgje s a pártszempontok által parancsolt rokon- vagy ellenszenv. Gyötrődő kíváncsisággal és vággyal kutatjuk magyar életünk sok fájdalmát, egészséges vagy beteg életnyilvánulásait, de sohasem előre felvett szempontok, érzelmi beállítottság szerint. Nincs szándékunkban egyetlen meglévő politikai vagy irodalmi párt igazságát bizonygatni: magát az igazságot keressük előadásainkban, könyveinkben, így hát magányosan állunk, semilyen párt nem vallhat a magáé-

nak. Ez a magyarázata annak, hogy a legkülönbözőbb mozgalmak, ideológiai pártok hol rokon-, hol ellenszenvvel kísérik működésünket. (Ugyanez a sorsa az agrársettlement tényközlő munkájának is, amint Buday György említi.)

Az objektivitásnak ez a hangsúlyos értékelése két irányban hatott gondolkodásunkra. Elsősorban állásfoglalásunk tudatosodását erősítette. Az objektivitás megkövetelte tőlünk, hogy élményeink sokszor megtévesztő, egyirányba sodró varázslatának ne engedjük át magunkat. Hiszen bennünket is megejtett kezdetben s ha rövid időre is a parasztromantikának ifjúságunk némely mozgalmait azóta oly erősen befolyásoló áramlata. Ránk szükségszerűen és erősebben hatott ez a naivul mitológizáló és a szociális — sokszor még etikai — szempontokat háttérbeszorító rajongás. De kezdettől fogva, talán tudatalatti idegenkedéssel figyeltük a lelkes és mellátgító frázisok mögött meghúzódó tartalmatlanságot, kapkodó módszertelenséget, s élményeink átrostálása, igaz megvilágítása nyomán hamarosan elbúcsúztunk a parasztszemlélet é veszélyesen jóakarató koncepciójától. Tudatosra igyekeztünk tenni élményeinket, az etnográfiai gyűjtőmunka, szociográfiai megfigyelések és gyakorlati szociális munka kérlelhetetlenül alakították ki gondolkozásunkat.

Amint már említettük, szemléletformánk ilyenirányú átalakulása (amely megnyilatkozott néplátásunkban, szociális állásfoglalásunkban, esztétikai ítélezésünkben) lépést tartott az agrársettlement fejlődésével. Az objektivitásnak pusztán formai jellegű sajátága mellett ez a belső tartalmi fejlődés a legjelentősebb a Művészeti Kollégium szemléletének kialakulásában. Állandó és intenzív érintkezésünk a parasztsággal, a népi kultúrával, a nép szociális problémáival megfosztott bennünket a hamis néplátás jóleső mámorától. Illúzióink elvesztése azonban közelség jelentette az ellenkező irányba lendülést. Sem a Tart pour Tart merev művészi elzárkózását nem vállaltuk s egy gyökértelen meddő kultúrshnobizmus sem hódított meg bennünket. Élményeink nevelő ereje és vérünk mást parancsolt. Éppen a halódó — s tudjuk, hogy ilyen formában új életre már nem is ébredő — népi kultúra tette kötelességünké, hogy magyar történetünk életében oly jelentős laikus népi kultúránk értékeit a művészet örök eszközeivel, a tudományos kutatás anyagot, adatot mentő módszerével megmentsük az egyetemes magyar művelődés számára. Buday György fametszeteinek belső stílusát éppúgy alakítja ez az élmény, mint Radnóti Miklós verseit, mint esztétikai, néprajzi tanulmányaink felfogását.

A magyar népi kultúrának ilyen megbecsülése mellett alakult és fejlődött szociális felfogásunk is. Az etnográfus számára, aki izgatottan jegyezte az aratómunkás, a kapásnapos hetes kosztjának adatait, nemcsak tudományos, de szociális okulással is szolgált ez a sovány „adattár“. így alakult át érdeklődésünk a pusztán etnográfiai kutatásból szociális feladatvállalássá. Egyre hamisabbnak éreztük — s éppen az objektív igazság szemszögéből — s módszertani sekélyességnek, hogy ezt a népi kultúrát csak a balladák, a napsugárdíszes házak és a babonák felől közelítsük meg. A parasztságnak a mai magyar tár-

sadalomban elfoglalt szociális helyzete, gazdasági és sokszor kulturális magárahagyottsága s ezekből az okokból kifejlődött belső tehetetlensége éppoly jellemző jegye lett a parasztságról alkotott képünknek, mint a megcsodált faragványok, szöttesek, nóták. A saját szociális helyzetünk ugyanilyen kritikai átvizsgálása viszont nyilvánvalóvá tette előttünk, hogy a mi szociális helyzetünk is hasonlóképpen kiszolgáltatott s így lényegében azonos. Tehát az intellektuális plusz ugyané kategória sorsának, életérdekeinek fokozottabb védelmére és értékeinek kifejezésére hív fel bennünket.

Amíg a szemléletformának ilyen fejlődése az agrársettlement számára a lelkiismeretes, minden irányba kiterjedő szociográfiai munkát, a népművelő előadások pontosabb megszervezését és amennyiben ez lehetséges volt, konkrét támogatást, útbaigazítást jelentett, addig a Művészeti Kollégium a saját célkitűzésének megfelelően művészeti és tudományos síkon igyekezett igazolni tapasztalásait. A művészi felfogásnak etikai jellegű megváltozását éppúgy jelentették ezek az élmények, mint ahogy tudományos kutatásaink munkamódszerébe is változást hoztak azzal, hogy esztétikai, etnográfiai vizsgálódásaink körébe szükségesnek láttuk bevonni e szerzett szociális tapasztalataink tanulságait. Nem erőszakolt és tendenciózus szándék vezetett ekkor sem bennünket: akárminő propagandától távol állottunk. Azonban meggyőződésünké vált, hogy művészileg csak akkor adhatunk őszinte emberi alkotást, ha szociális problémáink, fájdalmaink elől sem térünk ki s nem tagadjuk le őket. Tudományos vizsgálódásaink során is úgy találtuk, hogy a szociális szempont, a társadalom fejlődésével való összefüggések kimutatása ugyanolyan szükség-szerű organikus része munkánkunknak, mint akárminő egyéb tudományos szempont. Ez a szociális, a magyar nép sorsához szorosan kapcsolódó szociális művészi és tudományos felfogás a Művészeti Kollégium szemléletformájának leglényegesebb tartalmi eleme.

Az is hozzátartozik szemléletünk struktúrájához, hogy ezeket az élményeket feldolgozásuk során amennyire magyar, ugyanúgy európai szemmel is néztük. A parasztház láttán annak nemcsak etnográfiaileg érdekes formája, a magyar szociális viszonyokra jellemző elhanyagoltsága ébresztette fel figyelmünket, hanem eszünkbe jutott az új és egészséges nyugateurópai építészet is. Amilyen erősen kapcsolódtunk tehát a magyar talajhoz, a magyar problémákhoz, a tudatosságunk ugyanolyan határozottságával fordultunk az európai-kultúra és civilizáció eredményeihez, fejlődéséhez. Közel sem akartunk — erre tanított a tárgyilagos látásmód — egy elzárkózott, önfényű magyar kultúrát hirdetni, mert tudjuk jól, hogy autochtón kultúrák nincsenek is, s a magyar történet értelmét csak a nyugateurópai kultúrához való kapcsolódása adhatja. Éppen ezért igyekeztünk feldolgozásunk módszerébe belévenni a szellemtudomány, az eszmetörténet, a szociológia új és igazolt szempontjait.

Objektivitásra való törekvésünknek másik jelentős alakító mozzanata (mely a tudatosság mozzanatával szorosan összefügg) a kritikai szellem kialakulása volt, amely éppúgy érvényesül közösségünkön belül, saját munkáinkkal szemben, mint a magyar szellemi élet

eredményeinek, törekvéseinek átvizsgálásakor. A belső kritikának jelentőségére, nevelő értékére ráébredve nem haboztunk ennek következeit le is vonni. Jól látjuk, hogy irodalmi, művészeti életünknek egyik szervi gyengesége, hogy nem akarja, nem meri a kritikát igényelni. Egy folyóiraton belül — nem kell példákra hivatkozni — a munkatársak megtámadhatatlanok és sérthetetlenek. Így akadozik és gyengül a magyar kritikai irodalom vérkeringése hosszú ideje már. Nem tartottuk volna bölcsnek és becsületesnek, hogy házi-költöket -művészeket és -tudósokat tápláljunk, akiknek szava és tekintélye a mi vonzási körünkön túl komikusán ható. Könyveink csak úgy kerülhettek nyomdába, ha azokat előzően a három kollégiumi recenzens átvizsgálta és a Kollégium egésze szemináriumi gyűlésen megbeszélte. Itt ha szeretettel is, de kertelés nélkül iparkodtunk a hiányokat, tévedéseket kiigazíttatni, megvitatni. Tíz nyilvános vitaesténken nem egyszer az előadó kollégiumi tag felfogását kollégiumi tag utasította vissza és sohasem helyezkedtünk a „menteni, ami menthető“ kényelmes álláspontjára. A kritikai szellem folytonos éberségét és szakszerűségét biztosította az a tény is, hogy a Kollégium tagjai nem egyetlen tudományszak munkásai: így van közöttük szociológus, dramaturg, etnográfus, esztéta stb. Ez tette lehetővé az ellenőrző szempontok gazdagságát. Ez az állandó kritikai fegyelem — az első kellemetlen fájdalmak után — a barátságnak, egymásrautaltságnak még tisztább kapcsolatát teremtette meg. Érzelmi okokon túl éppen ez a kritikai szellem lett a legerősebb kifejlesztője közösségünk szolidáris szellemének.

Ugyanez a kritikai szellem tette lehetővé, hogy a sok változó célkitűzésű fiatal és öreg magyar egyesülés szándékait és munkáját igaz értékük szerint becsüljük meg. Amilyen élesen láttuk hibáikat, a kikerülhetetlen zökkenőket, ugyanolyan tisztelettel tudtuk megbecsülni a szervezkedésükben rejlő egészséges csirákat. Egyetlen munkaközösséget sem fogadtunk eleve rosszindulatú, félredobó kritikával. Igyekeztünk kiválogatni és törekvéseink számára hasznosítani azokat a helyes ötleteket, gondolatokat, amelyekkel szétszórtan, rendszerbe nem foglaltan itt is, ott is találkozhattunk. Ilymódon a legfiatalabbak lapjától szintúgy elfogadtunk — ha tudott adni — ösztönzést, mintahogy az ötvenesek generációjának eredményeit sem utasítottuk el csak azért, mert ötvenévesekéi.

Szemléletformánknak érzelmi síkon való megjelenését a missziótudat átélésével jelölhetjük. A kifejezés eléggé meghurcolt és megcsalt. Ez a missziótudat — misszióvállalás és nem alaktalan, végig nem gondolt romantika: szabatosan megfogalmazható alapvető érzése közösségünknek, s logikusan következik szemléletünk fentvázolt fejlődéséből. A Művészeti Kollégium tagjai Széchenyinek önismertetre, kritikára sürgető szavát hallják, missziótudatukat ez a szellem tartja ébren. A zaklatott és sok szempontból kritikára váró magyar társadalmi élet, a magyar szellemvilág ziláltsága közepeit feladatuknak tartják, hogy minden képességükkel az új magyar lélek kialakításának munkásai legyenek. Az új magyar léleké, amely magába olvasztja nemzeti történetének minden sugalló energiáját és ugyan-

akkor a teljesen korszerű szellemi áramlatok áramkörébe akar kapcsolódni. Az új magyar lélek munkásai: a szociális igazság megvalósulását éppúgy hiszik és készítik, mint az objektív, pártoskodástól ment szellemiség megerősödését.

Ez UTÁN A VALLOMÁS UTÁN — mert hiszen vallomás volt ez a pár oldal, melyet oly nehéz és mégis örvendetes volt elmondani — logikusan vetődik fel a kérdés: mit valósított meg a Művészeti Kollégium terveiből, szándékaiból, hogyan fejezte ki szemléletmódját alkotásaiban? Lelkiismeretlenségnek tartanánk és a propaganda kevéssé becsületes szellemének, ha itt felbecsülni szándékoznánk eddigi kiadványainkat, vitaelőadásaink eredményeit, kiállításaink sikerét. Ehelyett inkább röviden bemutatjuk munkáinkat.

Első kiadványunk a Művészeti Kollégium vezetőjének, Buday Györgynek fametszetkönyve: a „Boldogasszony búcsúja“ volt. A legmodernebb grafikus műfaj: a képregény (v. ö. pl. Masereel) jelenik meg itt először Magyarországon, hogy a szegedi alsóvárosi búcsú népi áhitatát, tehát a laikus magyar kultúrának sajátos megnyilatkozását fejezze ki. A szegény nép búcsúja ez, a népé, amely a nyomorúság elől a vallásnak elnyugtató menedékéhez fordul. Buday György könyve a szegény népnek ezt a sajátos vallásosságát tárja fel a fametszés művészi eszközeivel. Az európai és a magyar, a népi és a szociális így alkot szerves egységet Buday György művében. (E fametszetkönyvet a Magyar Bibliophil Társaság az 1931. év három legszebb magyar könyve közé sorolta.) Tolnai Gábor tanulmányai közül (II. és VIII. kiadvány) az első a szabadvers formatörténeti problémájával foglalkozik, általános irodalomtörténeti szempontból; „Erdély magyar irodalmi élete“ c. munkája pedig az elszakított Erdély irodalmának élettörténetét vizsgálja a szellemtörténet új eredményeket hozó módszertani megfontolásai nyomán. Ez utóbbi könyvének éppen zárófejezete mutat reá világosan a szociális és szellemi fejlődés szoros kapcsolatára: kutatásai nyomán kiderül, hogy az erdélyi szellem fejlődése egybeesik az erdélyi fiatalság szociális érdeklődésének irányával. Hont Ferenc tanulmánya (III. kiadvány), „A színjáték“, mely új díszletterveket is tartalmaz, a színjáték fejlődéstörténetét vizsgálja; az etimológia és társadalomtudomány eredményeinek figyelembevételével igyekszik a színjáték szerepét a társadalommal való szoros összefüggésében kidomborítani. Berczeli A. Károly „Utitársak“ (III. kiadvány) c. egyfelvonásosa, Radnóti Miklós „Lábadozó szél“ (VI. kiadvány) c. verseskötete szintén a Művészeti Kollégium szellemében fejezik ki saját művészi formáikon keresztül a mai európai és magyar problémákat. Műfajuk természeténél fogva már pusztán jellemzésük értékelő feladatokat róna ránk, ettől tehát eltekintünk. Baróti Dezső Juhász Gyuláról írott tanulmánya (VII. kiadvány) a szegedi költő alkotásait az európai stílus és eszmeáramlatok keretébe állítja be, ugyanakkor rávilágít Juhász költészetének sajátosan magyar és szociális problematikájára, amit eddig még nem vizsgáltak módszeresen. E tanulmány írója nyíri és rétközi népballadákat adott ki (V. kiadvány), Buday György fametszetű illusztrációival. A közölt balladák, betyár-

és juhásznóták oly területről valók, mely ethnográfiailag eddig még átkutatatlan volt. A nóták összeválogatása, a bevezetés szintén igyekezett rávilágítani — amint Buday illusztrációi is — a népi érdekesség mellett a parasztság szociális helyzetéből fakadó sajátos lélekképre. Itt kell megemlékeznünk a nagy szeretetnek örvendő Szegedi Kis Kalendáriumokról is: 1929 óta, az agrársettlemmentel közösen minden évben egy kis zsebnaptárt adtunk ki. A Kis Kalendáriumot szegedvidéki és kiskunhalasi parasztnóták szövege és dallama (Bálint Sándor és Salló György gyűjtései) és Buday György illusztrációi különítik el a szokásos népnaptároktól.

A vitaelőadásokról, kiállításokról már fennebb megemlékeztünk, most csak az előadások témáit soroljuk el, hogy a tárgyválasztásban és az előadássorozat szerkezetében megnyilatkozó felfogás is kiolvasható legyen. Az előadások így következtek: Az erdélyiség fordulóján (Tolnai Gábor); Háború és béke (Gáspár Zoltán); Alföldi ember, alföldi irodalom (Baróti Dezső); A modern színjátszás (Hont Ferenc); A magyar lélek alapvonásai népi kultúránkban (Ortutay Gyula); Az új magyar líra (Radnóti Miklós); Parasztság és művészete (Erdei Ferenc); Szeged szarepe a magyar kultúrtörténetben (Bálint Sándor); Az újjászülető dráma (Berczeli A. Károly); Társadalom és szerelem (Széli István); Munkásság és művészete (Reitzer Béla) és A könyv művészetének mai értelme (Buday György). Az előadásokat követő élénk és érdeklődéssel teljes vita, a sajtó egyrészében felhangzó támadó jellegű rezonancia és az állandó hallgatóság kialakulása arról győzött meg bennünket, hogy munkánk e részét sem egészen haszontalanul végeztük.

A MŰVÉSZETI KOLLÉGIUM ÉLETTARTAMA talán a következő években befejeződik: ismertetett szerkezetéből következik, hogy egyetemi tanulmányaink végzése után ennek az egyesülésnek előbb-utóbb meg kell szünnie ebben a formájában, mert hiszen ez sajátos életfeltételeiből következik. Ha most befejezésül azt vesszük vizsgálat alá, hogy vajjon milyen hatások sugároztak ki a Művészeti Kollégium munkásságából, két kérdésre kell feleletet adnunk: mit jelent a Művészeti Kollégium a mai magyar élet szempontjából és mit jelent számunkra, akik alkotjuk és ápoljuk ezt a közösséget? Az első kérdésre könnyebben adódik tárgyilagos válasz. Úgy tapasztaltuk, hogy munkánk bizonyos értelemben nevelő, új indításokat adó. Elsősorban itt, Szegeden igyekeztünk kialakítani egy nagyobb szellemi egységet, melynek tagjai értékelni: érteni tudják kiadványaink művészeti és szociális felfogását, észreveszik a modernt és magyart egyesítő tipografizálást. Előadásaink is a felvetett probléma megoldása mellett feladatul tűzték ki, hogy felfogásunk élményévé, alakító lelki tartalmává válják hallgatóinknak. Hisszük, hogy ezen a kisebb hatókörön túl is fakad tanulság működésünkből. Legnagyobb útmutatás ebből a szemszögből minden bizonnyal a Művészeti Kollégium sajátosságán öntudatosodó belső fejlődésében rejlik. Ez a fejlődés egyenes vonalú a pusztán ethnográfiai érdeklődéstől, az inkább csak művészi felfogástól a mélyebb, egyetemesebb érvényű szociális problémák felé, amelyek ethikus értel-

mét adják művészeti és tudományos céljainknak is. A Művészeti Kollégium ezt az utat vallja követendőnek és hiszi, hogy az új magyar generációknak is e fejlődési vonal élményeit és tanulságait kell saját formáikba önteni.

Sokkal líraibb jellegű vallomásra készítet a másik kérdés. A Művészeti Kollégium a mi számunkra egyetemi életünk legbensőségesebb, legmunkásabb feladatát: egyetemi életünk értelmét jelentette. Valamennyien egyénenként átmentünk a fejlődésnek már vázolt periódusain, egyénileg gazdagított, igazabbá tett ez a fejlődés s kifejlesztett emellett még egy érzést: a közösségi munka, a szolidaritás megbecsülésének érzését. Ez a pár esztendő nemcsak egy-két kiadványt, egy-egy előadást jelentett számunkra, hanem jelenti azt a feladatkomplexumot is, amelynek megoldásán ezután még többet kell munkálnunk. Ezt a feladatot vállalta eddig a Művészeti Kollégium s iparkodik megvalósítani még hátralévő évei alatt is. De hatóereje nem fog gyengülni ennek a kollektív szellemnek akkor sem, amikor a Művészeti Kollégium szervezete látszólag felbomlik majd: mint egyakarató hang fog kicsendülni későbbi, egymástól távol, külön-külön megszülető alkotásainkból is.

ORTUTAY GYULA